

Sed tamen Hagiographi verba aliter accipienda sunt : omnino enim de Episcopali bus Infulis est illi sermo. Ego ita interpretor salebrosam scriptorem : cum ex rerum eventu constaret, Remaclum magnum omnibus solamen esse foreque, acclamavit Populus, penes quem scilicet & Clerum electio esset, dignum esse, ut talis doctor, vacans per abdicationem S. Amandi, Præsulatus gereret officium ; itaque quia petebat & acclamabat populus, a Sigiberto Rege subrogatur S. Amando Tungrensium sedis Episcopus. Et vero cum infulas Sacerdotales, id est Episcopales, adeptus legitur, acclamante populo eum dignum esse, qui Præsulatus gereret officium ; videtur constare, esse hic sermonem de certa Episcopali Sede ad eundem. Nam populi clamor, acclamatio, plausus, Electio locum non habent, ubi quis incertæ sedis Episcopus creatur. Deinde cum populus eum dignum proclamat, qui præsulatus gerat officium, nonne hoc idem est, ac si proclamaret, dignum esse qui certam Sedem regendam suscipiat ? De Episcopo incertæ Sedis ex vero dici potest, eum Episcopi charactere, axiomaticè insignitum esse ; at non ita vere dicitur, eum præsulatus gerere officium. Ceterum eruditorum Judicium esto, an præstet cum Marteno pro certo statuere, Remaclum fuisse aliquando incertæ Sedis Episcopum, an satius sit, rem in medio relinquere, aut etiam in Pagii, quam propugnavi, inclinare sententiam & cum eo negare, Remaclum fuisse unquam incertæ Sedis Episcopum ?

CAPUT II.

S. Theodardus Episcopus Trajectensis, non fuit Abbas ; Papolenus I, Sigolinus & Godoinus, Abbates, non fuerunt Episcopi.

IN Successore S. Remacii assignando ipse Adversarius secum non consentit, non erit proinde mirum, si mihi cum illo nec convenit, nec nunc conveniat. In Observationibus ad monumenta Stabulensia præviis, postquam recensuit præcipuos S. Remacii discipulos, S. Hadelinum, S. Theodardum, S. Papolenum, S. Sigolinum & Godoinum, subdit : ex his tres postremi post S. Remaclum utriusque Monasterii Stabulensis & Malmundariensis abbates extitere. Quibus e verbis liquet, eum hoc loco S. Theodardum abbatum e serie excludere. Contra in Præfatione, post Remaclum, inquit, Stabulensi congregationi præsuere S. Theodardus ejus in Tungrensi Sede successor, S. Papolenus. . . S. Sigolinus & S. Godoinus. Ego priorem secutus sententiam statui, Theodardum S. Remaclo invita omni historia suffici. Nam Anonymus Hagiographus S. Remacii, Notgerus, Harigerus Anselmus, Ægidius, qui singuli scire poterant, hac super re tacent. Deinde Theodardi nomen in catalogis vulgatis & antiquioribus non legitur. Præter hæc momenta, observavi, Godoinum, quem & Remaclum inter, Papolenus & Sigolinus certo Abbates fuerunt, in Narratione Dedicationis Stabulensis, a Marteno edita, quartum a Remaclo Abbatem nuncupari & proinde nullum inter eum & hunc patere Theodardo locum in Abbatum serie. Ad superiora momenta fileti Adversarius ; hic vero paulisper effervescebat meque aut summa malitia aut summa inscitia arguit ; nam, inquit, legendum erat : quartus in regimine loci B. Remaclo successit. Mox pari moderatione prosequitur : his si similia proferre ausus essem, statim me mendacii argueret Rodericus, & merito quidem ; sed non uno hoc loco mendacia sibi permittit. Quid ad has urbanas facetias reponam ? ipse ipsissimus Martenus, qui his me flosculis pagina 24 exornat, pagina 26. verlu quarto Godoinum quartum post Remaclum Abbatem appellat. Quis autem ita parum late

Pag. 3.

Argu-
menta
quibus
ostenditur
Theodar-
dum non
fuisse Ab-
batem post
Remaclum.

tine scit: ut nesciat, idem esse *quartus ab aliquo* ceu *quartus post aliquem*. Itaque recte omnino a me scriptum erat, secundum Historiam Dedicationis *Theodardo* locum non esse in Abbatum serie, ad quod argumentum ut videretur respondisse Adversarius, & secum pugnavit, & Historiæ verba perperam interpretatus est, & quod gravius est, decori leges violavit. Denique contendi & ostendi, *S. Remaclum S. Theodardo* superstitem fuisse, quod quia negare non sustinuit, videor mihi jure asseruisse, hunc illi *invita omni historia* in Abbatiali munere suffici.

Qua Martenus adfert, ut prober, Remacii tempore Abbatem fuisse, disputantur. Verum alio nunc dilabitur dicitque, hanc suam esse fuisseque sententiam, *Theodardum* vivente *Remaclo & Tungrensem* Episcopatum regente Abbatem fuisse. Id ut saltem verisimile faciat, tres omnino antiquos, recentiores enim nihil moror, testes appellat. Chronicon Lobienſe ad annum DCLI. *S. Remaclus in Stabulaus Monachicæ vitæ habitum sumit, cui Theodardus succedit* His verbis innui putat, *Theodardum* in Abbatiali cura *Remaclo* successisse; verum omnino perperam. Idem Chronicon ad annum DCXLVII. scribit: *S. Remaclus ordinatur Trajectensis Episcopus*. Igitur superiora verba volunt, *S. Remaclum* quarto post anno, id est DCLI, in Monasterium Stabulense sese recepisse, abdicato episcopatu. Qua autem in re illi successit *Theodardus*? in ea haud dubie dignitate, quam abdicarat; in Episcopali scilicet. Nonne ipse Martenus hanc horum verborum dat paraphrasin: *S. Remaclus. . . abdicato episcopatu, ad dilectam solitudinem, Stabulense scilicet Monasterium, rediit, substituto in locum suum Theodardo Monacho. Quem in locum? in Episcopalem.* Suam causam prodidit Adversarius, cum ausus est abs se laudare Chronicon Lobienſe. Sed neque illam firmavit epigraphæ codici MS. Historiæ Leodiensis *Ægidii Aureæ Vallis* ignota manu adjecta, quæ ita habet: *Hi cum B. Remaclo Stabulense cœnobium inhabitare cœperunt: S. Theodardus primus ejusdem loci Abbas, &c.* Hæc epigraphæ non est *Ægidii*, ut dicit, sed ignotæ manus, quæ an antiqua sit *Chapeavillus* non addit, etſi antiquissimam appellat Adversarius. Ut ut sit, ipsius Marteni judicio falsa est: nam ipse gemina *Sigeberti*, quæ omnino sequenda sunt, diplomata secutus *S. Remaclum* primum nostrorum Monasteriorum Abbatem nuncupat. Ut quid igitur a sua sententia epigraphen laudat, quam falsissimam esse, ipse intelligebat, re & verbis dixerat & ostenderat? Superest Hagiographus *S. Theodardi* ab Adversario laudatus: in eo legitur Vir Sanctus nostris Monasteriis consilio *Remacii Tungrensis & Cuniberti Colonienſis Antistitum præfectus, ut superponeret spirituale fundamentum in summo angulari lapide Christo Jesu. Theodardus vero sciens, quod onus non honor imponitur præesse nescienti, malebat esse, quam vocari Abbas.* Ex verbis his Adversarius suam sententiam manifeste adstrui putat. Sed advertendum est, *S. Remaclum* fuisse modo Abbatem annis 650 & 651. Erat autem tum temporis, jam Episcopus Tungrenſis. Episcopatu cessit circa annum 660. Fuisse quoque Abbatem eo abdicato ex geminis *Childerici* regis diplomatibus liquet, quorum alterum anno 667 datum est. In utroque enim Abbas non modo appellatur, sed etiam Abbatis munia exercet. Inde verisimile est, eum Abbatiale onus cum Episcopali conjunxisse. Est autem magis verisimile, quod Anonymus Hagiographus, *Notgerus, Harigerus, Anselmus & Ægidius*, nullo verbo indicent, eum abdicasse; contra ex his plerique statuunt, fuisse eodem tempore in nostris Monasteriis Abbatem & *Tungris* Episcopum. Quare *Sigeberti* verba, nisi eum falsi postulare satius est, ita accipienda sunt, *Theodardum a S. Remaclo* geminis Monasteriis præfectum esse, ut ejus ibi vices ageret. Ita *Papolenus, Ægidio* teste, *Malmundariensi Monasterio præfectus est: sed qua lege? salva in omnibus, inquit Notgerus, sua* (scilicet

Col ampl.
Pag. 2.

Vindic.
Pag. 22.

det, eodem item anno exaratas esse. Erant enim inscriptæ Martino, qui die V. Julii anni 649. summus Pontifex renunciatus est. Jam veroolvebatur, cum scriptæ sunt, tertius Amandi annus; itaque sedere cœpit anno 647. abdicavit anno 649. aut sequenti incunte: nam non fedit solido triennio.

IV. Quia igitur Remaclus Amandum excepit, ex his illico collecturus eram, cum anno 650. Trajectensem Ecclesiam regendam suscepisse. Ne ita colligatur, quartam machinam adhibet Adversarius, quam erit proclive retundere. Quærit, an Remaclus statim post abdicatam ab Amando sedem Tungrensem præfuerit? Dein, si Bartholomæo Fiseni credimus, cum S. Amandus Trajecto discessit, onus Episcopale non ideo deposuit, sed commissa Landoaldo Archi-Presbytero Ecclesia sua, quam per multos annos administravit, Apostolicos labores. . . . repetere statuit. Huc ingenii vires omnes intendamus. Fisenus sua hausit ex Nicolai Canonici Leodiensis Vita S. Lamberti. Scribit is, Landoaldum Ecclesiam Tungrensem, per novem annos Episcopo vacantem, usque ad Sacerdotium B. Remacli diligenter rexisse. Quid igitur accidet, si Bartholomæo credimus? Nascetur ridiculus mus. Erit ex Marteni sententia consequens, S. Remaclum nunquam fuisse Episcopum Trajectensem. Cum enim statuat, Amandum abdicasse post susceptam anno 652. Romanam peregrinationem; addamus novem Landoaldi administrantis annos, habebimus annum 661. aut sequentem, quo tandem S. Remaclus cathedram Trajectensem conscenderit. Verum hoc tempore eam jam occupabat S. Theodardus, itaque si Fiseni & Marteno credimus, S. Remaclus nunquam fuit Trajectensis Episcopus. Parturierunt montes. Ita Adversarius dum ex fumo lucem pollicetur, ex luce fumum exhibet; tenebras in historiam & chronologiam invehit, dum se eas propellere profitetur. Scilicet, quod pace religiosi Viri dictum sit, nec ingenui, nec cruditi Viri erat, Fiseni & Nicolai sententiam recoquere: est enim istud nostris temporibus certo certius, chimericum esse Landoaldi, ut ita loquar, Vice-Episcopatum.

Succesit paulo post Remaclus proinde anno 650. Vind. pag. 89.

Quod porro ex Notgero subdit, incompertum esse quanto tempore plebs Trajectensis, id est post abdicatorem Amandi, sine pastore permanferit, istud est vero conforme, ignoramus enim quot septimanas & dies sedes vacaverit. Verum diu vacasse sedem nemo meminit. Idem dixeram in Disceptatione prima; quod ægre fert Adversarius. Sed quin me falsi arguit? Nonne ipse in Observationibus præviis, nonne scriptores hujus ævi omnes initia S. Remacli Trajecti sedentis, cum S. Amandi abdicatone componunt? Hæc omnino in finem anni 649. incidit aut sequentis initium, igitur S. Remaclus anno 650 Episcopus Trajectensis renunciatus est. Quod primo loco demonstrandum susceperam.

Alterum controversiæ caput est, an Remaclus cum Trajectensi Ecclesiæ præfectus est, jam Episcopali charactere insignitus fuerit, necne? Martenus ait, atque adeo anno 648. consecratum fuisse, & olim & nunc contendit; quam sententiam, ut pleraque alia, a Mabillonio accepit. Neque si vera esset, insolens quid Historiæ inferret. Fuerunt illis temporibus nonnulli incertarum sedium Episcopi. Sed tamen antequam illi assurgerem, argumenta, super quibus innititur, expendenda putaveram: ea an confirmaverit suis in Vindiciis Adversarius atque ab eis, quæ obmovi, liberaverit, Lectoris erit iudicium.

An Remaclus fuerit unquam incerta sedis Episcopus.

Primum Argumentum ex literis Sigeberti Regis arripuerat, in quibus vocatur Episcopus, sede Trajectensi omissa. Huic ita respondi, ut illud propugnare non sustinuerit. Quid responderim, ex iis, quæ jam jam scribebam, facile est intelligere. Scilicet Remaclum Episcopum a Sigiberto vocatum, quia tum Episcopus

Martenus affirmat. ejus l. Argumentum evertitur,

*Evertitur
quoque
secundum.*

copus Trajectensis esset ; sedem nominatam non esse , quia non esset usu receptum ut nominaretur. Marteni , aut potius Mabillonii , alterum argumentum sua verisimilitudine non caret. *S. Remacli ordinatio in Fastis notatur III. non. Febr. quæ dies Dominica , ut in ordinationibus Episcoporum solet , esse debuit , qualis fuit anno bissextili 648.* Monuit tamen, ordinationes Episcoporum, dedicationes Ecclesiarum, cætera , sapissime aliis diebus , quam quibus factæ sunt , in fastis notari. Ita in Dicecesi Trajectensi Natalis S. Bonifacii dies notatur & celebratur quinta Julii , quanquam constat incidere in quintam Junii. Alia exempla de genere hoc frequentissima sunt apud Baronium , Cointium , Mabillonium , Pagium , alios. Non diffitetur, neque vero diffiteri potest , ordinationes Episcoporum quandoque in fastis *incerta die* collocari. Verum nunc contendere videtur , diem qua notantur tam diu *pro certa* habendam , dum *incertam* esse evincatur , proindeque non sine aliqua similitudine veri ordinationem S. Remacli cum anno 648. componi. Neque ego id ab eo commode observari negaverim. At , quia certum est , diem *incertam* pro *certa* sæpe notari , si verisimilis aliqua conjectura *incertam* esse probaverit , nefas est illi , tanquam *certa* inædificare. Protuli autem , quæ plusquam veri similem conjecturam efficiant. 1o. Si S. Remachus biennio , antequam sedem Trajectensem conscenderet , fuisset Episcopale axioma indeptus , an istud ignorassent Notgerus , Harigerus aliique scriptores Leodienses ? an prætermisissent ? præsertim cum inde ornamenti multum accederet Heroi , cuius vitam scribebant. S. Amandus antequam certæ sedi præficeretur , erat Episcopus regionarius ; quod Hagiographi diligenter scripserunt : an omisissent Successoris Hagiographi , si item Regionarius fuisset ?

2do. Iidem hi scriptores initium Episcopalis culminis a Remacli aditi , cum adita sede Tungrensi componunt , eodem plane modo , quo initium referunt , Episcopatus SS. Theodardi , Lamberti , aliorum , quos nemo suspicatur , fuisse unquam Episcopos regionarios aut incertæ sedis : quare de Remacli perinde atque de his disputandum est. Ex his duobus argumentis , cum omnino verisimile sit , S. Remaclum nunquam fuisse Episcopum incertæ sedis , cumque certissimum sit , eum anno 648. nec dum fuisse Tungrensem Episcopum , consequens est , diem ordinationis ejus *incerta die* notatam esse in fastis ; & proinde nihil est , cur Episcopus ordinatus dicatur , antequam in certam sedem eveheretur.

*Tertium
item.*

Tertium Argumentum , quia inhonorificum duxit a sententia recedere , pro ea stabilienda in Vindiciis affert ex Hagiographo anonymo S. Remacli. Is cum narrasset , eum ob egregias animi dotes a rege Sigiberto in aulam evocatum , *magnum omnibus futurum solamen sicuti postea rerum eventus docuit : Subdit in tanta enim est habitus dignitate , ut infulas Sacerdotales adeptus (sit) acclamante Populo , dignum fieri talem Doctorem præsulatus gerere officium , qui tantam gratiam a Deo percepisset , ut etiam in necessitate omnibus subveniret. Interea Vir Dei Sancto Spiritu plenus , ordinante Dei providentia subrogatur Tungrensi sedis Episcopus , ut verbi semina in plures funderet , quæ in semet diu manentia occultabat.* Unus Henschenius in Commentario prævio ad acta S. Amandi §. 12. num. 92. ex his verbis arguit , Remaclum fuisse incertæ sedis Episcopum , antequam Tungrensem consequeretur. Reliqui Historici hæcenus aliter interpretati sunt. Mabillonius Sæculo II. Benedictino pag. 400. in margine e regione primæ periodi scribit : *in aulam evocatus fit Sacerdos.* Ad secundam vero : *deinde Episcopus Tungrensis.* Neque non est simile veri , eum , quippe qui Presbyter non esset cum in aulam circiter annum 646. evocaretur , Presbyterii Infulas adeptum esse.

Sed

Remacli Abbatis) auctoritate. Et vero ipse Martenus in Observationibus præviis scribit, *S. Remaclum*, cum Tungris Episcopus esset, *Theodardo Malmundariensis Monasterii præfecturam commississe*. Recte hoc, ita enim Hagiographi Theodardini verba intelligenda. At Abbatem nuncupari vetat, ut vidimus, omnis historia. Præfectum dicamus Malmundariensi Cœnobio, ut Martenus fecit, cum nihil causæ erat cur a vero recederet. Et ne Sigeberti auctoritatem contemnere videamur, aut ejus verba non intelligere, addamus, fuisse quoque præfectum Stabulensi Cœnobio.

Igitur post *Sanctum Remaclum* Abbatis nomine & officio præfuit Monasteriis nostris *Sanctus Papolenus*; post hunc *Sigolinus*. Præter nomina, unum hoc notum est, nihil esse, cur Papolenus ab Adversario in Observationibus præviis Vir Apostolicus nuncupetur. Confundit Papolenum primum cum Papoleno secundo; quod peccatum ab aliis quoque peccatum est. Quarto loco sequitur Godoinus, quem adversus Martenum, neque Ecclesiam Stabulensem ædificasse & consecrassè, neque Episcopum fuisse contendit; Et quia momenta mea non elisit, iterato hic contendendum est. Historiam Dedicationis Ecclesiæ Stabulensis ex veteri MS. edidit. In ea narrato Sepulchrum *S. Remacli* inventum fuisse IV. nonas Martii anni 1042. legitur: *Godoinus, qui quartus in regimine loci B. Remaclo successit, ab Oratorio S. Martini, ubi prius humatum continebatur, in Monasterium principale SS. Petri & Pauli AB IP SO sagaci industria constructum ac consecratum officiosa devotione VII. Cal. Julii transtulit*. His verbis juxta Adversarium *clare & perspicue* indicatur, *S. Remaclum* translatum fuisse in templum ab ipso *Goduino* constructum & consecratum; ego contra clarum & perspicuum putavi, sermonem esse de templo ab ipso *Remaclo* constructo & consecrato. Alioquin, inquebam, dicendum fuerat, *corpus S. Remacli transtulit in Monasterium a se consecratum & constructum*. Id a me ingeniose observatum dicit; malleim dixisset vere observatum fuisse. Nam ita omnino est. Si auctor latine sciebat, iis, quæ indicavi, verbis utendum illi erat, ut templum a *Godoino* constructum narraret. Contra si *Remaclo* illud tribuere voluit, non poterat id aliis aut magis latinis & clarioribus verbis, quam quibus usus est, præstare. Scivit autem latine. Ita supra: *Henricus Rex, inquit, Domino Abbate poscente Privilegium Gregorii Papæ, patris scilicet Patris sui, publice recitari fecit*. Ut intelligeretur, Gregorium fuisse propatruum Henrici Regis, non poterat Auctor aptioribus & exquisitioribus vocibus uti. Recte itaque a me dictum erat, eum curatissime distinguere *inter reciprocum suum & pronomen relativum IPSE*. Quod si autem recte distinguit, patet omnino, eum de templo a *S. Remaclo* constructo & consecrato verba facere.

Sed si, quod Adversarius pronunciat, *clare & perspicue* dicitur, a *Goduino* constructum & consecratum fuisse, qui factum est, ut ad hæc tempora nemo id adverterit? *Ægidius*, *Franciscus Laurentii*, alii catalogographi, *Chapeavillus*, *Stabulenses* omnes hanc narrationem perspectam habuerunt neque tamen eorum quisquam advertit, in ea structuram & consecrationem Basilicæ Stabulensis *Godoino* tribui: si enim animadvertissent, *Godoinum* Episcopum dixissent, quippe qui Ecclesiam consecravit, quod Episcoporum proprium est. At nemo hac causa Episcopum dixit: itaque *clarum & perspicuum* illis fuit, non fieri hic mentionem templi a *Godoino* consecrati.

Ut interpretationem meam, quæ nunc ex superioribus sibi constat, confirmationem, observavi translationem *S. Remacli* factam esse anno 675. non esse autem verisimile, eum tam infirmum & ruinofum extruxisse Monasterium, ut sexto aut septimo ab ejus obitu anno aliud extruendum esset. Duo reponit Adversarius:

Papolenus
Sigolinus
& Godoinus
Ab-
bates.

Godoinus
neque con-
struxit,
neque con-
secravit
Ecclesiam
Stabul.

Tom. II.
coll. ampl.

Vind.
Pag. 25.

Translatio
S. Remacli
facta an.
primo 675.

Pag. 26. primo Dedicationem Ecclesiæ Stabulensis non esse factam anno 675, sed anno 685. Verum ego Translationem anno 675 factam dixeram; de Dedicatione non venerat mihi in mentem cogitare; contendo enim hic loci, eam ab ipso S. Remaclo, qui ante paucos annos obierat, factam esse. Adversarium rogatum vellem, ne deinceps, a me dicta esse scribat, quæ neque dicta sunt, neque dici poterant. Ceterum ideo Dedicationem ad annum 685. extendere voluit, ut eo verisimilius esset, potuisse hoc intervallo ædificatum a S. Remaclo Monasterium corrui: quasi neque firmitus & solidius fuerit, quam ut viginti aut triginta annis subsistere posset. Quare autem Translationem anno 675. factam dixerim, repetendum est. Facta est 25. Junii, quæ dies in Dominicam incidebat hoc anno, Translationes autem reliquiarum diebus Dominicis fieri consuevisse, vulgatum est. At, inquit Adversarius, 25. Junii etiam in Dominicam incidebat anno 685. Ita est; & istud ego sciebam: dicam igitur, quare annum 675 illi, quem nunc Martenus adoptat, prætulim. Prudenter agere volebam, ut ita agerem, nihil a Goduino factum esse hoc aut illo tempore dicere debebam, nisi prius constaret, cum hoc tempore vixisse. At constabat mihi ex Diplomate Theoderici Regis anni 673. & ex Diplomate Dagoberti Regis anni 677. quæ Goduino Abbati concessa sunt, eum anno 675 in vivis fuisse. Prudenter itaque statui, Translationem factam esse hoc anno: egissem autem imprudenter & temere, si ad annum 685. revocassem; nullo enim Instrumento aut Auctore edoccor, Goduinum vitam ad hunc annum porrexisse. Quando autem Translationem S. Remaculi ad annum 675. collocare prudentia jubet & ego Disceptatione prima ostendi, S. Lambertum Episcopum superiori anno Stabuletum accessisse, non videor mihi peccasse, cum suspicatus sum, ab eo factam fuisse Translationem sui in Tungenfi sede prædecessoris. Etsi enim Episcopatu dejectus esset, non est dubium, quin Translationem reliquiarum potuerit perficere; quia ad eam non requiritur facultas exercendi munia Episcopalia. Sed sunt hæc fere parerga: fuerunt tamen propugnanda, quia temere ab Adversario impugnata. nunc propius ad rem.

Pag. 26.

Templum
primum
Stabulense
longo tem-
pore substi-
tuit; quare
non est a
Goduino
extructum.

Aliud monumentum in medium affert, ut templum a Goduino extructum & consecratum efficiat. *Novam, inquit, Basilicam Stabuleti post S. Remaculi mortem erectam fuisse, discimus ex primario Auctore Vita S. Remaculi, qui primum ejusdem Confessoris Miraculum, post felicem ad Deum transitum narraturus, hæc habet: Eo tempore quo fabrica Ecclesiæ nostræ agebatur, contigit adesse quendam, Joseph nomine. Marteniani argumenti in eo vis omnis consistit, verisimile esse, paulo post S. Remaculi obitum novam Basilicam extructam fuisse, si hoc Miraculum primum fuit inter ea, quæ post mortem patravit. Neque ego huic disputandi rationi me admodum oppono. Igitur unum istud videndum est, an primum fuerit aut, quod in idem recidit, pro primo ab Hagiographo narretur. Asserit quidem sine hæsitatione Martenus; asserit tamen perperam: nam Hagiographus nullo verbo indicat, primum fuisse; immo oppositum innuit, dum scribit, se hoc miraculum primo loco referre, ut post facilius reliqua credibilia esse comprobet. Hoc enim ut assequeretur, non necesse erat, ut primum S. Remaculi Miraculum referret, sed ut Miraculum referret sua ætate certum & omnibus notum; quæ duo comitari possunt Miraculum ante paucos annos patratum, non ita facile miraculum duorum sæculorum tenebris obvolutum. Vivebat autem Hagiographus paulo post Ludovicum Pium, quare miraculum narratum sub hoc Imperatore aut summum sub ejus patre patratum fuit centum septuaginta circiter a Remaculi obitu annis. Jam*

vero

vero non inviti dabimus, sub Ludovico Pio aut Carolo M. exstructam fuisse Stabuleti novam Ecclesiam. Malmundarii, ubi ædificia aliquot duntaxat annis Stabulensibus antiquiora erant, iisdem temporibus antiqua Ecclesia renovata est ab Abfalone Abbate atque ab Hildebaldo Archiepiscopo Coloniensi consecrata. Idem circa idem tempus factum esse Stabuleti, cum ex circumstantiis temporum, tum ex miraculo ab ipso Adversario citato omnino verisimile est. Itaque illud sententiam ejus jugulat, meam confirmat. Quando enim plusquam verisimile est, non fuisse constructum novum Monasterium statim a Remacli obitu, inde consequitur, textui Narrationis hactenus excusso nullam vim inferendam, sed esse omnino secundum artis Grammaticæ & linguæ Latinæ regulas, ut fecimus, interpretandum.

Martenus statuerat, *Godoinum* fuisse quoque Episcopum. Est id alterum in quo ab eo dissenti. Duplici ex capite ita statuerat: primo quod Ecclesiam Stabulensem a se constructam ipse CONSECRAVERAT. Sed hoc falsum esse, est jam ostensum; evanescit itaque primum ejus argumentum. Secundo ideo Episcopum dicebat, quod Theodoricus Rex *Godoini* petitioni assenserit, imo, pro reverentia ipsorum Monasteriorum. 2do. considerans ipsius Viri *Godoini* SACERDOTIUM. 3io, attendens ejus erga regnum Regemque fidem. Nam, inquit Adversarius, apud veteres Sacerdotium & Episcopatus sunt synonyma. Concessi Sacerdotium & Episcopatum aliquando esse synonyma; sed ostendi multis exemplis adductis esse quoque synonyma Sacerdotium & Presbyteratum. Fateretur Adversarius, additque sibi id notum fuisse. Igitur proferendæ erant utrimque rationes, unde liqueret an de Presbyteratu an vero de Episcopatu vox *Sacerdotium* hoc loco esset intelligenda. Ego abs mea sententia has protuli: primo eam fuisse Theoderici temporibus, cum ob Presbyterorum infrequentiam, tum ob sanctitatem vitæ Presbyteratus dignitatem, quam merito considerare deberet & posset Theodoricus Rex. Deinde cum nemo ante nos in hac voce Episcopale culmen detexerit; denique cum in duobus illi concessis Diplomatis ejus nomen sexies occurrat, atque solummodo venerabilis Abbas appelletur, nusquam autem & nunquam Vir Apostolicus, Episcopus, Pontifex, Dominus aut Pater; inde statuebam, cœvorum exemplum sequendum esse, quippe qui *Godoinum* novissent, nunquam tamen Episcopum appellavissent. Has rationes cum nequidem oppugnarit Adversarius, recte videor mihi vocem *Sacerdotium* hic loci in Presbyteratum, non item in Episcopatum vertisse. Ceterum etsi meas rationes non impugnat, unam tamen nunc abs sua sententia affert. Vocem, inquit, *sacerdotium* cum usurpant veteres ad designandum titulum honoris, unis competit Episcopis, quemadmodum SANCTITATIS Titulus solis hodie datur Pontificibus Romanis. Non sunt hæc ita clara, ut luce non indigeant. Quid hoc enim rei est, usurpare vocem *Sacerdotium* ad designandum Titulum honoris? Sanctitas, Majestas, Reverentia tituli honoris sunt. Ita enim possum aliquem alloqui: Tua velim Sanctitas tribuat hoc precibus meis, ut &c. Det mihi tua Majestas, ut &c. Tua Martene Reverentia hunc mihi nodum solvat. At nunquam auditus est quisquam dicere: Tuum *Sacerdotium* mihi manus imponat. Quare male ab Adversario hæc vox cum titulis honoris composita est. Quod si nunc daremus, esse reipsa titulum honoris, nihil tamen inde ejus causa firmaretur; esset enim perinde falsum, eam tunc unis competere Episcopis. quod ego exemplis probo. S. Richarius dicitur, in Vita ab Alcuino scripta, Sacerdotali auctoritate libera voce castigasse Regem Dagobertum; Dagobertus Sacerdotem Christi suum ad convivium venire rogasse. S. Gallus legitur jussione Columbanii Abbatis invitatus Sacerdotii suscepisse dignitatem. Chlotarius Rex S. Agilum

Marteni
Argumen-
tum, quo
Godoinum
Episcopum
fuisse con-
tendebat,
everitur.

ita affatur : Reverende pater & Sacerdos Dei. Augustinus *Lirinum ad honorem Sancti Sacerdotii sacrosancto Ordine consecratum sublimavit*. Nonne hic perinde ac in Theoderici Diplomate vox *Sacerdotium* usurpatur ad designandum titulum honoris ? attamen certum est, neque negare sustinuit Adversarius, *presbyteratum* solummodo designare. Constat enim, eos omnes, de quibus sermo est, solummodo *Presbyteros* fuisse. Ergo Adversarius, cum rationem nullam haberet, quare verba Theoderici de Episcopali dignitate interpretaretur, *Godoinum* perperam Episcopum dixit : ego cum multas, quas attuli, haberem, quare de presbyteratu interpretarer, recte & jure negavi Episcopum fuisse.

Tertio Marteni Argumento bona fidei larva detrahitur.

Inter rationes, quibus contendi, *Godoinum* non esse Episcopum nuncupandum, neque ob *Sacerdotis* titulum neque ob Historiam Dedicationis Ecclesie Stabulensis, hanc quoque attuli, quod Franciscus Laurentii, Vir his in instrumentis domesticus, ob neutrum horum capitum *Godoino* Episcopalem dignitatem adscribat. Verum ipsum Franciscum Laurentii nunc adversum me in arenam producit Adversarius. *Quid his*, inquit, *diutius immoramur, cum Goduinum Episcopum faciat prædilectus auctor Roderici Franciscus Laurentii ? Nam plures recensens illorum temporum Episcopos regionarios, in his Godoinum accenset : PROUT, inquit, IN HOC MONASTERIO STABULENSI PAPOLENUS, ET RABANGARIUS SIVE GODUINUS. Pergit : quid ad hæc repones Roderice ? id quidem non ignorabas, sed ignorasse me existimabas atque ut ignorare pergerem, QUÆ EST BONA FIDES TUA, Laurentii textum citans Godoini nomen suppressisti. Perii ! occidi ! Reponam tamen ; quærit enim quid repositurus sim ? sed reponam ea, quæ, cum Marteni confidentiam quis attendit, nunquam credidisset reponi potuisse. Ita est prædilectus auctor meus Franciscus Laurentii scribit, *Goduinum Episcopum fuisse. Causam ? an ob textum Historie Dedicationis ? an ob Sacerdotis titulum ? Nequaquam ; nam vir bonus non ea erat ingenii acie, ut Episcopale culmen ibi, ubi non esset, inveniret. Ob quam igitur ? audiamus hominem : Fuit, inquit, hic Abbas Goduinus BINOMIUS ; nam in antiquo quodam Diplomate Caroli Martelli de tempore Childerici II. Regis, reperitur Rabangarius nuncupatus. Carolus autem Martellus majordomus eundem Virum Apostolicum, Rabangarium Episcopum, Abbatem Stabulensem nominat. Et infra : Nec Sigolino nec Abolino attribui debet Rabangarii Episcopi appellatio, sed soli competit Abbati Goduino. En causam quare Franciscus meus Goduinum Episcopum nuncupavit, quia scilicet credidit, eundem esse cum Rabangario, quem Carolus Martellus Virum Apostolicum & Episcopum appellat. Nunc ego quoque quæram, quid ad hæc repositurus sit Adversarius ? An etiam credit, *Godoinum* eundem esse cum *Rabangario* ? Non credit. Qua ergo fide mihi Franciscum meum opponit ? dum enim id facit, simulat se cum illo idem sentire, cum tamen re ipsa dissentiat, atque contendat, *Godoinum* non esse eundem cum *Rabangario*. Quod si autem non est idem, jam cessat causa, quare eum Franciscus Episcopum dixerat : non potest itaque neque debet mihi Francisci opinio hic objici, cum secundum Martenum & secundum meipsum confessio & manifesto errori innitatur. Sed sunt hæc in realia duo Marteni peccata. Cum recensitos a Francisco Episcopos Regionarios rescripsi, scripsi *Papolenus & Rabangarius* omissis his verbis : *sive Goduinus*. Dicit nunc Martenus, me, ita rescribendo, *Goduinum* suppressisse. At si negavero me suppressisse, quomodo probabit ? Nam, cum *Rabangarius & Goduinus* secundum Franciscum unus idemque Abbas fuerit, illo nominato hunc nominavi. Possẽm ego, si expoſtulare placeret, potius quæ- rere, cur Martenus dicat, a Francisco tres Episcopos-regionarios recensitos esse, cum duos duntaxat recensuerit, *Papolenum* scilicet & *Rabangarium*, qui, ejus**

Pag. ij. iij.

eius iudicio, quandoque *Godoinus* appellatus est. Tertium Marteni peccatum est, quod hic mecum exoptulet, quod *prædilectum meum Auctorem* Franciscum Laurentii hac in re noluerim ducem sequi, alibi vero acerbis verbis invehatur, quod ducem sequar. Si ex æquo & bono, ut par erat, disputare volebat, debebat rationes meas laudare; nam vel ex hoc loco poterat observare, me Franciscum *meum* sequi, ubi veritatem comitem habet; contra eum a me deferi, ubi errorem sequitur. An virum probum & veri studiosum ita agere dedecet?

C A P U T III.

*De Godoini ad Absalonem usque successoribus atque Ecclesia
Colonienfis Metropolitana Dignitate.*

Odoino successit *Papolinus*, cuius mentio fit in præcepto Chlodovei regis dato anno 693. Post *Papulinum* seu *Papolenum* nostris Monasteriis præfuit *Rabangarius*, quem Adversarius Mabillonio aliisque, qui de Stabulensibus rebus tractaverunt, incognitum fuisse non ex vero scribit. Ipsa enim, quod supra vidimus, Francisci Laurentii verba citavit, in quibus *Rabangarii* mentio. At in eo peccatum est a Francisco, quod crediderit, eundem esse cum *Goduino*; contra recte a Marteno observatum, non esse eundem. Nam hic Abbas erat anno 673. secutus est dein *Papolenus*: *Rabangarii* vero mentio primum fit anno 720 in placito Caroli Martelli dato die VI. Non. Decembris regnante Chilperico Rege. Francisco errandi causa fuit, quod ejus ætate series Regum Francorum necdum ordine esset digesta: scribebat enim ante *Valesios* & *Henschenios*. Inde quoque factum, ut *Notgerus* aliique in primis Abbatibus ordine disponendis parum feliciter versati fuerint. Utrumque, *Papulinum*, juxta ac *Rabangarium*, Episcopum fuisse, vera est Marteni observatio: hoc titulo aliquoties in diversis illius ævi instrumentis insigniti veniunt.

*Papolenus
& Raban-
garius
Abbatess.*

Tom. II.
coll. ampl.

*Idemque
Episcopi.*

Rabangarii successores, quia non recensuerat Adversarius, recensui *Abolinum*, *Crodmaram*, *Amolgerum*, *Amingerum*, & *Anglinum*. Ita præibant catalogi, quanquam suspicari liceret, ex diversa scribendi ratione ex uno duos prognatos. Sane non requirebantur omnino quatuor Abbates inter *Rabangarium* & *Anglinum*, si attendimus summum annorum viginti intervallo sejunctos fuisse. Ceterum de iis nulla alibi mentio. Unius Anglini fit aliqua in tribus Diplomatis sub Childerico III. concessis & in anonymo scriptore Malmundariensi sæculi XI. a me laudato. Successorem habuit, quem antea discipulum habuerat, Sanctum *Agilolphum*, ex Abbate Coloniensem antistitem, *Zachariæ* Papæ & *S. Bonifacii* temporibus. De eo pluribus egi, pluribusque iterato agendum est, quia Adversarius ita mea verba inflexit, ut ejus ex scriptis nemo sine *OEdipo* divinaturus sit, an eum *Archi-Episcopum* faciam nec ne?

Vind. pag.
76. 77.

Pagina 76 scribit, me contendisse, *Colonienfes Antistites Metropolitanæ dignitate necdum fuisse insignitos tempore Zachariæ Papæ & S. Bonifacii*; proindeque *S. Agilolphum* non fuisse Metropolitanam. Pagina sequenti cum narrasset, *S. Bonifacio* a *Zacharia* Metropolim *Coloniensem* confirmatam fuisse, deinde, postquam *Moguntiam* translatus esset, *Moguntinam*, ex his omnibus, prosequitur, nonnisi male inferre potest *Rodericus*, *Moguntinam* tunc & *Coloniensem* Ecclesias in *Metropolitanas* erectas fuisse. Ita dum me oppugnare aggreditur, ne hoc quidem laborat, ut intelligat, quid propugnarem. Duas enim, easque inter se

*Marteni
de Metro-
poli Colo-
nienfi sen-
tentia.*